

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДОВКІЛЛЯ

У статті увага зосереджена на негативному аспекті воєнної діяльності людини - видобуванні корисних копалин з надр Землі для воєнних потреб.

Ключові слова: військова діяльність, корисні копалини, довкілля.

А.П. Завальний. ВЛИЯНИЕ ВОЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ. В статье внимание сосредоточено на одном из отрицательных аспектов военной деятельности человека - извлечение полезных ископаемых из недр Земли для военных нужд.

Ключевые слова: военная деятельность, полезные ископаемые, окружающая среда.

A.P. Zavalny. THE INFLUENCE OF THE MILITARY ACTIVITY AT THE ENVIRONMENT. The article focuses on one of the negative aspects of military activities of man – The extraction of useful minerals from the earth for military needs and the influence of it at the environment.

Keywords: the military activity, a useful mineral, the environment.

Людина, ледве перейшовши від стадії збору дарів природи та полювання до землеробства, почала активно впливати на природне середовище. Вирубування лісів під лани, освоєння степів, а особливо зрошувальне землеробство, привели до виснаження ґрунтів та їх деградації. У посушливих регіонах Землі, де цивілізація розвивалась на основі зрошувального землеробства, наслідком якого було вторинне засолення земель, великі території перетворились у пустелі (Центральна Азія, Північна Африка).

У наш час внаслідок різних видів людської діяльності (землеробство, тваринництво, розробка корисних копалин, будівництво міст та промислових об'єктів, іригаційних споруд та ін.) більше 2 мільярдів га земель зробились непридатними для сільського господарства. Разом на земній кулі таких земель нараховують біля 4,5 мільярдів га.

Значний вклад у погіршення стану природного середовища вносила і вносить військова діяльність. Вона впливає на довкілля як під час проведення військових операцій, так і в мирний час. Історія розвитку людської спільноти – це історія війн та історія знищення природи.

Під час військових дій внаслідок вибухів різних видів озброєння порушуються природні ландшафти, забруднюється атмосфера газами, знищуються рослинність та тварини і, звісно, в першу чергу – люди. Траншеї, бліндажі, окопи порушують природні ландшафти. Вихлопні гази всіх видів техніки забруднюють повітря, а важка воєнна техніка (танки, бронемашини) руйнують структуру ґрунтів. Сучасні види зброї

(зброя масового ураження- хімічна, біологічна, ядерна) можуть призвести до екологічної катастрофи в цілих регіонах та навіть на всій Землі.

У мирний час військова діяльність ніколи не зупинялась. Давно існують прислів'я: «Бажаєш миру – готуйся до війни», «Народ, що не хоче годувати своє військо, буде годувати чужеземне». Якщо розглядати ці заклики з точки зору державних позицій, то вони цілком вірні. Але, якщо дивитись на них з загальнолюдських позицій, то скоріше можна прийняти пацифістські погляди в сучасній людській спільноті.

Військова діяльність завжди призводила до великих матеріальних втрат та виснаження природних ресурсів. Так, для створення сучасної зброї (танків, літаків, кораблів, снарядів, бомб та ін.) необхідно здобути з надр Землі залізні, марганцеві, мідні, цинкові та інші руди, а для їх переробки здобути нафту, вугілля, природний газ.

В Україні, як для цивільних потреб, так і для військового виробництва з середини XIX століття розроблялись корисні копалини: вугілля в Донбасі, залізні руди Криворіжжя та Придніпрів'я, марганцеві руди Дніпропетровщини та Запоріжжя, нафта в Дрогобичі, природний газ Харківщини та Полтавщини. Розробка корисних копалин ведеться як закритим способом (шахти, свердловини, рудники), так і відкритим (кар'єри).

Мабуть, зараз неможливо навіть орієнтовно підрахувати, яка частина цих природних скарбів пішла на мирні (цивільні) потреби: виробництво тракторів, авто, турбін

та ін., а яка частина – для військових потреб: танки, літаки, гармати, кораблі та ін. Але з великою долею впевненості можна припустити, що на воєнні потреби пішла лівова частка цих природних скарбів.

Так що ж ми маємо? З одного боку – значне виснаження природних скарбів України, погіршення та подорожчання розробки корисних копалин у зв'язку з збідненням їх та ростом глибин розробки. А з другого боку – накопичування на поверхні землі відходів виробництва у вигляді териконів вугільних шахт Донбасу, внутрішніх і зовнішніх відвалів залізородних кар'єрів Кривого Рогу та Придніпрів'я, марганцевородних кар'єрів міст Орджонікідзе та Марганцю. Крім того, тут же знаходяться хвостосховища залізородних та марганцевих гірничо-збагачувальних комбінатів, шламосховища металургійних та коксохімічних підприємств. Всі ці підприємства негативно впливають на всі складові частини довкілля: атмосферне повітря, поверхневі та підземні води, ґрунти та гірські породи.

В атмосферу потрапляють пилюваті кварцеві частинки, з'єднання сірки, сполуки вуглеводню, важкі метали та навіть радіоактивні елементи.

Під час виробництва всіх видів озброєння утворюється багато шкідливих та небезпечних сполук, які важко утилізувати та зберігати. При тому багато хімічних та радіоактивних сполук не розпадаються сотнями років.

Зупинимось ще на одному важливому питанні військової діяльності у мирний час – складуванні та утилізації техніки та боеприпасів, що залишилися в Україні після розпаду Радянського Союзу.

Всі існуючі склади боеприпасів формувалися з 1945 по 1960 роки. На момент розпаду СРСР в Україні зберігалось біля 2 мільйонів тонн боеприпасів при сучасній потребі військових сил всього в 400 тисяч тонн. Загалом в Україні зараз накопичені боеприпаси на 29 військових складах.

У зв'язку з давнім строком зберігання, мінімум третину артзапасів необхідно утилізувати. Але, як це часто буває у новітній історії України, грошей для цієї справи не вистачає. За даними військового відомства, з такими темпами утилізації, як зараз, зни-

щення небезпечного арсеналу буде здійснюватися впродовж 30 років. А небезпека цих воєнних складів для мирного населення вкрай велика, тому що населені пункти розташовані в сотнях метрів від складів.

Зараз всім відомо про вибухи боеприпасів на артскладах біля станції Лозова Харківської області. Але це далеко не перший випадок в Україні:

- Жовтень 2003 р. м. Артемівськ (Донецька область). Загоряння воєнних складів. Зруйновано 200 будинків, 5 шкіл і 3 лікарні. Мешканців міста було евакуйовано. Постраждала 15-річна школярка, її поранено осколками.

- 2004 рік. Вибухи на військовій базі біля с. Ново-Богданівка (Запорізька область). Біля 700000т. снарядів, вибухівки, реактивних ракет горіли тиждень, осколочки розлітались на відстань декількох кілометрів. Рух по трасі Москва – Сімферополь було повністю перекрито. 5 людей загинуло, 81 поранено. Зруйнована школа та десятки домівок.

- 2005р. Вибухи на складах зі зброєю біля м. Хмельницького. Поранений військово-службовець.

- 2005, 2006, 2007р. Вибухи під Ново-Богдановкою, жертв немає.

- Вересень 2008р. Пожежа на території військової частини біля станції Лозова, де зберігалось 120000 тонн боеприпасів. З небезпечного району евакуйовано декілька тисяч мешканців, поранено 2х солдатів. Рух пасажирських поїздів організовано за іншими маршрутами. Арсенал, що злетів у повітря, був збудований у 70 роки минулого століття. Призначений він був для розвертання другого стратегічного ешелону «на випадок початку другої світової війни». Першими у воєнні дії повинні були вступити підрозділи радянських військ розташовані у Східній Європі. За планами Генштабу, у їхньому тилу повинно було терміново підготувати до бою дивізії Київського, Прикарпатського, Одеського та Білоруського військових округів. Для них і були зосереджені тисячі вагонів артилерійських і танкових снарядів, мін та ракет під ст. Лозовою. Ящики з усім цим добром звалювали прямо на землю в штабелі висотою з двоповерховий будинок.

Потім огороджували височенними земляними валами, маючи надію, якщо рване один штабель, інші залишаться цілими. Але в цьому разі й вали не допомогли.

За фактом вибухів боєприпасів воєнною прокуратурою України порушено кримінальну справу за ст. 425 УДК України про недбале ставлення до військової служби.

Таким чином, з прадавніх часів війни та підготовка до них мали найнегативніший вплив на довкілля і на людство. З розвитком людського суспільства та технічного прогресу війни ставали все більш жорстокими і все більше впливали на довкілля. Спочатку втрати природи, завдяки малим можливостям людини, були невеликими, але поступово вони зробились спочатку помітними, а нині катастрофічними.

До Організації Об'єднаних Націй неодноразово вносилися пропозиції, спрямовані якщо не на повне усунення воєн як явища, що не сумісне з етикою людства, то хоч би на можливе пом'якшення їхніх негативних екологічних наслідків. Ці пропозиції включають таке:

1. Заборона використання природного середовища як методу ведення екологічної війни.

2. Заборона виробництва та використання типів озброєння, що руйнують природне середовище, — це, в першу чергу, хімічна та ядерна зброя.

3. Недопущення застосування засобів навмисного руйнування природного середовища, як наприклад, гербіцидів для знищення лісової рослинності, що мало місце у війні США проти Північного В'єтнаму.

4. Недопущення навмисного воєнного впливу на об'єкти, руйнування яких може викликати деградацію природного середовища. Це, в першу чергу, атомні електростанції та хімічні заводи.

5. Заборона на розміщення воєнних об'єктів і воєнних дій на території всіх природних національних парків, заповідників та заказників.

6. Проведення військових навчань та розміщення військових підрозділів у мирний час таким чином, щоб це не завдавало шкоди природному середовищу.

7. Повна заборона використання ближнього та далекого космосу у воєнних діях.

На жаль, єдиної концепції, схваленої усім світовим співтовариством щодо взаємовідносин збройних сил з природним середовищем, поки що немає.

Умовами здійснення екологічної політики у військовій сфері і конверсії військово-промислового комплексу (далі – ВПК) в Україні є:

- екологізація військово-технічної політики держави;

- формування екологічного світогляду і природоохоронної правової свідомості військового керівництва, особового складу військ Збройних Сил України, робітників і службовців підприємств ВПК;

- проведення наукових досліджень і науково-технічних розробок із метою оцінки, поліпшення і стабілізації екологічного стану в районах розташування військових частин і об'єктів, у тому числі іноземних;

- упровадження в Збройних Силах України екологічної паспортизації об'єктів;

- обов'язковість особистої юридичної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства з боку військовослужбовців, у тому числі іноземних військ, тимчасово дислокованих на території України, і персоналу підприємств оборонного спрямування;

- розробка і реалізація Комплексної програми забезпечення екологічно безпечної діяльності Збройних Сил України на перспективу.

© Завальний А.П.